СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

32 (928), 10—16 серпня 2017

Морально-світоглядна освітня система Григорія Сковороди

Всеукраїнські Сковородинські навчання «Пізнай себе»

Прагнучи гідно відзначити у 2022 році 300-літній ювілей великого українського мислителя-мудреця, педагога, філософа, поета, композитора, музиканта, культурно-освітнього подвижника Григорія Савовича Сковороди (1722—1794) на всеукраїнському й міжнародному рівнях та задля популяризації його багатої духовно-педагогічної спадщини серед освітян, учнівської, студентської молоді й широкого суспільного загалу Міністерство освіти і науки України запровадило з 2017 року Всеукраїнські Сковородинські навчання "Пізнай себе", зініційовані Українським фондом культури.

Ще наприкінці 2012 при Українському фонді культури було створено Всеукраїнський громадський організаційний комітет з відзначення 300-літнього ювілею Григорія Савовича Сковороди, який очолив Борис Ілліч Олійник. Весь ювілейний проект було названо "Григорій Сковорода — 300". Нині Громадський організаційний комітет з підготовки й проведення Сковородинських навчань очолюють співголови — академік НАН України Ярослав Степанович Яцків та міністр освіти і науки України Лілія Михайлівна Гриневич. Базові матеріали Навчань розіслано Департаментам (управлінням) освіти і науки обласних і Київської міської державної адміністрації, інститутам післядипломної педагогічної освіти, вищим навчальним закладам України. Провідною організацією з проведення Навчань визначено Державну наукову установу "Інститут модернізації змісту освіти" МОН України.

МОН проводить навчання за організаційною підтримкою Інституту філософії імені Г. С. Сковороди й Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, Українського міжнародного комітету з питань науки і культури при НАН України, Національної академії педагогічних наук України, Національного університету "Києво-Могилянська академія", Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, Національного лісотехнічного університету України (Львів), Малої Академії наук України, Міжнародної української школи, Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Національної асоціації україністів, Міжнародної асоціації україністів, Українського вільного університету, Міланського університету, Національної спілки письменників України, Спілки українських письменників Словаччини, Національної спілки композиторів України, Національної спілки журналістів України, Товариства "Знання" України, Українського Фонду культури, Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка, Інституту генези життя і Всесвіту та музеїв Г. С. Сковороди.

Григорій Сковорода. Георгій Меліхов, 1965

Всеукраїнські Сковородинські навчання "Пізнай себе" започатковуються 5 жовтня 2017 року, у Всесвітній день вчителя, й проводитимуться в цю пору щорічно по всій Україні, в країнах, де бував Г. С. Сковорода (Словаччина, Угорщина, Австрія, Північна Італія, Німеччина, Польща), та в українських освітніх закладах за кордоном.

Про суть Сковородинських навчань та освітню систему Сковороди розповідає читачам "Слова Просвіти" ініціатор і автор концепції навчань культурософ Олександер Шокало.

— Олександре Андрійовичу, як почнеться впровадження ідеї Сковородинських навчань?

— До гідного, неформального відзначення знаменної дати необхідно належно підготуватися. Маючи досвід проведення в ситемі освіти України у 2008 р. Всеукраїнських Кулішевих читань "Оживить живеє слово", я запропонував від УФК для Міністерства освіти й науки України детально розроблену концепцію Всеукраїнських Сковородинських навчань "Пізнай себе".

— Напрошується запитання про рівень нашого розуміння феномену Сковороди…

— Феномен Сковороди такий всеосяжний, як і цілий світ української культури, як сама Істина. *Культура*, в розумінні Сковороди, — це *"друге, духовне, народження людини"* з духовного зародку в серці через відкриття нею *"заповітного, священного в собі"*. Це Сковородине визначення ***культури*** стало основоположним принципом його ***культурософії*** — *методології мудрості, світоглядної системи морально-духовної орієнтації для самопізнання й саморозвитку людини*. Поняття *культурософія* походить від латинського *colo — ладувати на землі, вирощувати, плекати*, а також від латинського *cultura — уладування, удосконалення, плекання, виховання* та грецького σοφία — *знання, мудрість. Мудрість* — це наука, що є системою понять і теоретичних знань.

Закінчення на стор. 10-11

УКРАЇНСЬКА АЛЬТЕРНАТИВА

2

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

6-7

— Я ТАК ДУМАЮ!

Прем'єра рубрики:

8-9

НАЦІОНАЛЬНА ЕЛІТА

12

РОДИННІ РЕЦЕПТИ

15

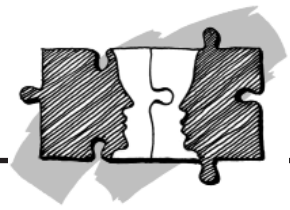

“Невже Ви сподівалися прочитати в архіві КҐБ добре слово про наших культурних діячів?!”

Сергій БІЛОКІНЬ

Чекісти і справа-формуляр Михайла Грушевського

Продовження. Початок у ч. 30

Ось його донесення від 5 березня 1927 року: “Про Грушевського Михайла оповідаю[ть], що Грушевський зовсім “упав духом”, бо всі ті люди й надії, з якими він приїхав до УСРР, рухнули, і в багатьох галузях праці він своїм авторитетом ніяк не може перемогти й поставити на свойому. Хоч Грушевський людина надзвичайно розумна й розвинена, каже [Григорій] Холодний, але він сам, та й усі ми, мимоволі відчуваємо, як утікає ґрунт з-під його ніг. У нього були великі надії на зовнішню зміну, на користь якої він все ж таки потроху працював, не дивлячись на те, що при в’їзді до УСРР давав слово чести, що не буде робити ніякого к.-р. [пропуск]. Але все ж таки з уст його вириваються іноді слова такого змісту: “Більшовики думають, що як зачинили Центральну Раду, то на цьому вже й зупинилась історія України. Ні, ось зараз вона тільки починається”. Акції Грушевського, оповідає Холодний, падають потроху навіть в межах УАН. В Академії зараз існує дві партії: одну з них возглавляє Грушевський, а другу — Кримський. По свойому складу, авторитетності й інтелектуальному розвиткові вище стоїть партія Грушевського, але вона в усьому пасує перед партією Кримського, бо то[й], як про нього висловлюються академики, “розшаркується перед Радвладою, як кавалер”, і за ним сила, а для “пущей важности” навіть носить завжди в пе[т]лиці значок члена ВУЦ[В]К. Цей значок в петлиці Кримського часто служить причиною анекдотиків по адресі Кримського. Сказав мені Холодний і про те, що впродовж всього часу в УАН щомісячно проводиться збір пожертв на автокефальну церкву, і список прізвищ був весь час дуже великий. Гроші збирав скарбник при виплаті утримання, причому службовцям разом пропонувалось розписатись на двох списках: один — відомість на виплату утримання, а другий — список добровільних пожертв.

Згідно: Такке”[12].

Це справді теж цікаво, але все-таки, все-таки... У наступному донесенні “Нагорный” пускається розповідати, як готувався Грушевський повертатися на Україну і при цьому зібрав численний компромат на емігрантів і “заклав” численних “поворотців”. Через це їх не пустили. Адже взагалі, як усім відомо, Грушевський був мерзотник... І так далі, і так далі.

Думаю собі: звідки аґентові про це відомо? Чи був він присутній, як всесвітньовідомий вчений когось “закладав”? Ні, не був. Кажучи відверто, “Нагорний” наводить ніщо інше, як плітки. Хочу запитати читачів: якщо большевицький аґент за своєю функцією мав писати компромат про наших діячів, обливати їх помиями, навіщо ми будемо тепер ці плітки тиражувати?!

Протягом багатьох років я був знайомий із Лесем Танюком. Він не раз повторював, що нас примушують грати в шахи, а фігури розставили у тридцяті роки чекісти.

Пригадую свою розмову з Атеною Пашко, якій сам я казав приблизно таке: “Невже Ви сподівалися прочитати в архіві КҐБ добре слово про наших культурних діячів?! Не на те ці папери закладалися!”

Як відомо, сучасна історична наука має дещо аморальний (у точному сенсі слова — безморальний!) характер. Вийшло десять томів “Енциклопедії історії України” (спочатку нею керував Ст. Кульчицький, тепер Г. Боряк.). Цікаво, що у цьому виданні, у жодній персоналії істориків України немає такої дефініції — “фальсифікатор”. Наче їх не було.

Михайло Грушевький у родинному колі. Стоять: брат Олександр, сестра Ганна, Михайло, дружина Марія. Сидять: племінники Сергій та Ольга, донька Катерина, мати Глафіра Захаріївна. Київ, 1905 р.

Навіть коли було дозволено писати в позитивному плані про Михайла Сергійовича Грушевського, двоє офіційних істориків написали ПРОТИ нього. Щоб їх оберегти, виступив Інститут. Така позиція його вченої ради, така позиція сучасної історичної науки.

Не сумніваюся, знайдуться охочі друкувати без розбору УСІ джерела.

Хочу розповісти, що існує, наприклад, таке джерело. Міністр ГБ звертається з листом до завідувача відділом адміністративних кадрів ЦК КП(б)У тов. Дроздова. (Лично!): “По Вашему запросу при этом направляется справка на Крымского А. Е.” І ось її текст:

“По данным, которыми располагает МГБ УССР, Крымский являлся активным чорносотенцем (!), был связан с царской охранкой (!). И предавал прогрессивно настроенную интеллигенцию (!).

После Октябрьской революции 1917 года. Крымский был разоблачен как провокатор (!) и изгнан из Лазаревского института, после чего переехал в Киев.

Прибыв в 1918 году в Киев, Крымский установил связь (!) с Петлюрой, Винниченко и Грушевским и по их заданию вел активную антисоветскую националистическую деятельность (!) [...]

По ходатайству Крымского на работу в Академию были приглашены “ученые” (!) из Галиции, в том числе и Студинский К., оказавшиеся ярыми (!) врагами советского государства.

Крымский продолжительное время был связан с одним из работников (!) польского посольства в Киеве и подозревался (!) в связях с польской разведкой [...].

В связи с войной Германии с Советским Союзом, в 1941 году пытался (!) уклониться от эвакуации в тыл и намеревался (!) остаться на территории, оккупированной немцами”.

Підписав цю мерзоту 8 вересня 1949 року виконавець — начальник 5 Управління МГБ УССР Цвєтухін.

Я ніколи не був і не буду у моїх літах членом вченої ради Інституту історії України НАНУ. Але я вважаю, що такі речі популяризувати не потрібно. Колись видавали книжки під грифом “Для службового користування”. Це можна принаймні зрозуміти. Але друкувати корпусно й масовим тиражем історичні джерела не слід.

Справа-формуляр М. Грушевського починається з аґентурної записки пом. уповноваженого Смородського, датованої 2 березня 1924 року: “Грушевский Михаил Сергеевич нами взят под надзор при следующих обстоятельствах:

Спустя два часа после приезда в Киев из-за кордона [он] явился в ВУАН на заседание, где, по выражению с/с [секретного сотрудника], “бросил вызов тому бою, который неминуемо разразится”. ВУАН, как и профессор Грушевский, известны своей деятельностью, как принадлежащие к антисоветскому кругу лиц, и к тому же професс[ор] Грушевский, бывший председ[атель] Центральной Рады УНР и вследствии [этого] безусловно является лицом, стоящим во главе партии УПСР.

Дальнейшими установками выяснилось, что ему не чужда антисоветская работа по линии УПСР. Поэтому Грушевский Михаил Сергеевич взят на учет вместе с другими членами УПСР”.

Цікаво простежити за видавничою діяльністю вченого, у першу чергу за трьохмісячником українознавства “Україна”, що виходив під грифом Історичної секції ВУАН.

Академія не мала достатньо коштів. Тож цей знаковий журнал друкувала не вона, а “Державне видавництво України” (ДВУ). Здвоєні два перші числа було закінчено 30 червня 1924 року. За кілька тижнів, 20 липня 1924 року, неодмінний секретар Академії А. Кримський своїм підписом дозволив журналу вийти у світ, що було рівнозначно дозволу цензури. Разом із третім та четвертим числами трьохмісячника здвоєні два перші числа давали повний річник. Далі журнал виходив раз на два місяці.

Видавнича політика М. Грушевського була виразна й конструктивна. На титульних сторінках зазначалось: “Орган Історичної секції Академії під загальною редакцією голови секції акад. Михайла Грушевського при ближчій участі академиків, професорів і співробітників Академії”: академіків Дмитра Багалія, Сергія Єфремова, Агатангела Кримського, Олекси Новицького, Володимира Перетца, Павла Тутковського, Ю. (Їржі) Полівки, колишнього члена Президії й заступника голови Української Центральної Ради, члена УСДРП Сергія Веселовського, Осипа Гермайзе, Олександра Грушевського, Василя Данилевича, Миколи Макаренка, Володимира Міяковського, Михайла Птухи, голови НТШ (1923-32) Кирила Студинського, Євгена Тимченка, Володимира Щербини, Бориса Якубського. Наступного, 1925 року, до цього списку додалися комуніст Семен Семковський (Бронштейн), Михайло Возняк та Олекса Синявський. Без списку ближчих співробітників “України” вийшла її четверта книжка за 1925 рік. Цікаво, що Грушевський не старався знайти якогось есера, як хотілося Смородському, — сучасники чудово знали, що близький до вченого Веселовський був есдеком.

Влада намагалася якомога ускладнити стосунки Грушевського із Єфремовим-Кримським, а аґентеса ГБ “Євгенія” — навіть із Миколою Зеровим, якого “розробляла” (вона навчалась в українській гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства, вихованці якої гинули під Крутами).

Михайло Грушевський стояв на конструктивній позиції. Уже в першій книжці “України” він подав два важливі матеріали Сергія Єфремова. Ту саму першу книжку прикрасили три листи Лесі Українки до Михайла Коцюбинського, які підготував Микола Зеров. Це були важливі публікації. Досі не розшукано жодних дальших листів Лесі Українки, ані навіть взагалі жодних листів Коцюбинського до неї.

У третій і четвертій книжках “України” з’явились наступні рецензії Сергія Єфремова і Миколи Зерова. Для влади, зацікавленої у будь-яких конфліктах, вони були явно небажані. Хто читатиме справу-формуляр Грушевського, не зможе цього не помітити. Сергія Єфремова було заарештовано 1929 року. Останні публікації в “Україні” М. Зеров зробив у 39 та 40 книжці за 1930 рік — це рецензії на “Твори” П. Гулака-Артемовського (Вид. 2. Редакція, вступна стаття та примітки І. Айзенштока. Х.: ДВУ, 1928) та працю С. Дурилина “Из семейной хроники Гоголя” (Москва: ГАХН, 1928).

На зворотах обкладинок останніх книжок за 1930 рік, включаючи “Загального числа книгу 43”, зазначалося: “Приймається передплата на рік 1930 на науковий журнал українознавства “Україна” з додатком “Наукового збірника за рік 1930”. У цім році “Україна” виходитиме в зменшенім форматі з огляду на перехід на обов’язковий, стандартний формат паперу. За ухвалою періодсектору ДВОУ цього року має вийти 7 книжок з додатком “Наукового збірника” [за 1930 рік]. Передплата лишається без змін”.

На жаль, “Науковий збірник за рік 1930” у світ не вийшов. Не вийшов і оголошений на третій сторінці обкладинки збірник “Полуднева Україна”. Нижче цих оголошень було зазначено: “Друкуються “Українські народні думи”, т. II Корпусу”. Начерк про це видання увійшов до розділу “Про видання, заборонені на стадії верстки або тиражі яких було знищено” у моїй праці “Масовий терор як засіб державного управління в СРСР”, Том 2 (Дрогобич: Коло, 2013. С. 727—736).

У 40-й книжці “України” вміщено інформаційну нотатку, де повідомлялося про зменшення формату, “але Видавництво компенсує читачам за те відповідним збільшенням кількости аркушів. Отже, кожна книжка журналу матиме тепер пересічно 12-13 друкованих аркушів (до 240 сторінок) замість 11 аркушів минулого року. Ідучи далі шляхом перетворення журналу в щомісячник, Редакція цього року має випустити 8 книжок журналу з безплатним додатком “Наукового Збірника” за 1930 рік, як 9 книжок”. Далі йшлося про наступне покращення й посилення журналу.

Останній документ, який хочу навести.

Існує лист Боріса Владіміровича Козєльського (Бернарда Вольфовича Голованівського; 1902—1936) й Сергія Аполлоновича Пустовойтова (1893—1937) начальникові СПО ОГПУ Георгієві Андрєєвичу Молчанову (1897—1937). У нашу добу хочу розвести людей української культури від людей російської культури:

“Нач СПО ОГПУ тов. Молчанову

О С/С “Медведеве”

Сообщаем, что в Москву, по вызову ОО ОГПУ выехал “Медведев” — аґент СПО Киевского Облотдела ГПУ для разработки связей французского ученого, проф. Мартеля в украинских кругах. Характеристика “Медведева” направлена Киевским Облотделом ГПУ Нач. ОО ОГПУ за № 290 209. “Медведеву” дана явка Особого Отдела.

“Медведев” — Штепа Константин Федорович (точніше “Феодосьевич”. — Авт.) 36 лет, с 1924 года был профессором Нежинского ИНО, завербован в 1928 году в Нежине, освещал местную профессуру; после переезда в Киев в 1930 г. он был направлен на разработку к.р. академических кругов, в частности на разработку группы (sic) М. Грушевского. Киевским Облотделом ГПУ “Медведев” был намечен как наиболее подходящая кандидатура для разработки связей Грушевского в Москве”[13].

“В связи со срочным выездом “Медведева” в Москву по делу проф. Мартеля, ему даны указания по разработке академика М. Грушевского и связей последнего по Москве. О Мартеле ему ничего не говорилось и в этой части указания будут даны Особым Отделом.

Перед отъездом из Киева “Медведев” имел беседу с ближайшими учениками Грушевского М. С., научными сотрудниками ВУАН [Василием Семеновичем] Денисенко и [Сильвестром Васильевичем] Глушко, которым сообщил, что он едет на несколько дней в Москву для проработки материалов, связанных с его научной работой.

[В. С.] Денисенко и [С. В.] Глушко поручили “Медведеву” передать Грушевскому следующее:

“На мой вопрос, что же передать старику, [В. С.] Денисенко сказал следующее: Старик ни в коем случае не должен приезжать в Киев, не поддаваясь никаким уговорам. Особенно же не должен соглашаться принимать участие в редактировании журнала “Україна”, т.к., во-первых, это только очередной подвох, во-вторых, это скомпрометирует старика перед заграницей и перед общественным мнением, т.е. если он согласится пойти на уступки после всех тех унижений, каким его подвергали”.

Журнал “Україна” за редакцією М. Грушевського виходив з 1924 року до 1930 року включно. Останній рік (книжки 39—43), теж як двомісячник, але у значному зменшенні. Коли М. Грушевський був ув’язнений, виїхав до Москви, журнал припинився. 1932 року П-й Соціально-економічний відділ “поновив” видання журналу. Редагувала “колегія”, тобто чийсь анонім. Відповідальний секретар редколегії [П. Д.] Шуран. 1933 року під грифом “Комісії історії Заходу” він надрукував єдину книжечку “Нарис з історії робітничого руху в Англії”. 1998 року було повідомлено: “Комісія історії Заходу. Створена в листопаді 1929 р. згідно з постановою Історично-філологічного відділу. Затверджена Президією ВУАН 27 квітня 1930 р. Директором Комісії обрано акад. В. П. Бузескула. Згідно з постановою Президії ВУАН від 13 лютого 1934 р. (sic) увійшла до складу Інституту історії”[14]. Проект постанови РНК УСРР та ЦК КП(б)У про стан і роботу ВУАН фіксував: “Безпосереднє, фактичне керівництво цим [ІІ] Відділом потрапило до націоналістичних переродженців з партквитком у кишені: [О. М.] Камишан, [П. Д.] Шуран [...], які активно сприяли шкідницькій буржуазно-націоналістичній діяльності класово-ворожих елементів [...] ”[15]. У документах повідомлялося, що комуністи В. Я. Камінський та П. Д. Шуран “зрослися з клясовим ворогом”[16]. У січні-червні 1932 вийшла здвоєна 1-2 книжка. Літредактор журналу М. Іваненко, техредактор С. Скомський, учений коректор М. Качеровський. Той самий колектив створив третю книжку за липень-вересень. Обидва видання підписав Неодмінний секретар АН акад. О. В. Корчак-Чепурківський.

Починалася нова “Україна” з листа Сталіна до редакції журналу “Пролетарская революция” під заголовком “Про деякі питання історії більшовизму”. Відповідний зміст мали обидва видання.

“Если же обстоятельства все же принудят его покинуть Москву и приехать в Киев, он должен будет отказаться от всякой общественной деятельности, жить не выходя со (sic) своей квартиры, не являться ни на какие заседания, не руководить никакими комиссиями, ни в коем случае не принимать участия в редакции, т.е. не давать своего имени и т.д.”

“[В. С.] Денисенко отметил, что это мнение не его лично, но всего их коллектива, так думает и [С. В.] Глушко, и [С. В.] Шамрай, и другие”.

“Сказать старику, что его ближайшие сотрудники [С. В.] Шамрай и [С. В.] Глушко материально устроены, морально также чувствуют себя сносно”.

“Учреждения, бывшие секции исторические (Грушевского) пребывают в состоянии консервации и не разрушаются”.

“О политическом положении сказать, что на Украине царит настоящий голод, вымирают целые села и уезды, особенно подчеркнуть ужасающую смертность среди детей. Пояснить это как политику, направленную на то, чтобы окончательно сломить украинскую нацию, как единственную национальную силу, способную на серьезные сопротивления. Одни вымрут, другие разсеются по бесконечным пространствам России”.

“О [К. А.] Копержинском (один из учеников Грушевского, отказавшихся от него) сказать, что он в сущности глубоко несчастный человек, типичный перепуганный интеллигент, готовый в каждый момент отречься от самого себя, проклинать сегодня то, чему поклонялся вчера, и наоборот”.

“Екатерине Михайловне также ни в коем случае не приезжать, оставаться до последнего момента в Москве, хуже ей не будет, уволить ее не уволят, а в Киеве ей ожидать нечего”.

“Медведев” обещал передать все это.

Сообщаем, что [К. А.] Копержинский, киевский научный работник, ученик Грушевского, во время дискуссии в ВУАН о роли школы Грушевского выступал с резкими, но не искренними покаянными заявлениями о разрыве с Грушевским.

Екатерина Михайловна — дочь М. Грушевского.

Перед отъездом он [К. Ф. Штепа] должен был увидеться с учеником [и племянником] М. Грушевского [Сергеем Викторовичем] Шамраем.

В части разработки связей проф. [Рене] Мартеля сообщаем, что последний, так же как французский ученый проф. А[ндре] Мазон являлся связывающим (sic) звеном между французскими интервенционистскими кругами и М. Грушевским.

По имеющимся данным, Особого отдела ГПУ УССР А[ндре] Мазон виделся в Москве с М. Грушевским. Мы считаем, что такая связь возможна и в настоящее время. Не исключена возможность того, что наряду с Грушевским указанные профессора могли интересоваться академиком [В. Н.] Перетцом в Ленинграде: конкретных данных об этом мы не имеем.

Одновременно мы предлагаем Киевскому Облотделу ГПУ выполнить наши указания о подборе агентуры для разработки московских связей Грушевского; в связи с тем, что, по имеющимся данным, в сентябре М. Грушевский должен уехать в Кисловодск на лечение, Киеву мы предложили срочно проработать вопрос о посылке туда агента.

ВРИД нач СПО ГПУ УССР <підпис> (Козельский)

ВРИД нач ІІ Отделения СПО <підпис> (Пустовойтов)”

Загальний обсяг справи-формуляру академіка Михайла Грушевського дуже великий. А ідеологічна боротьба — триває.

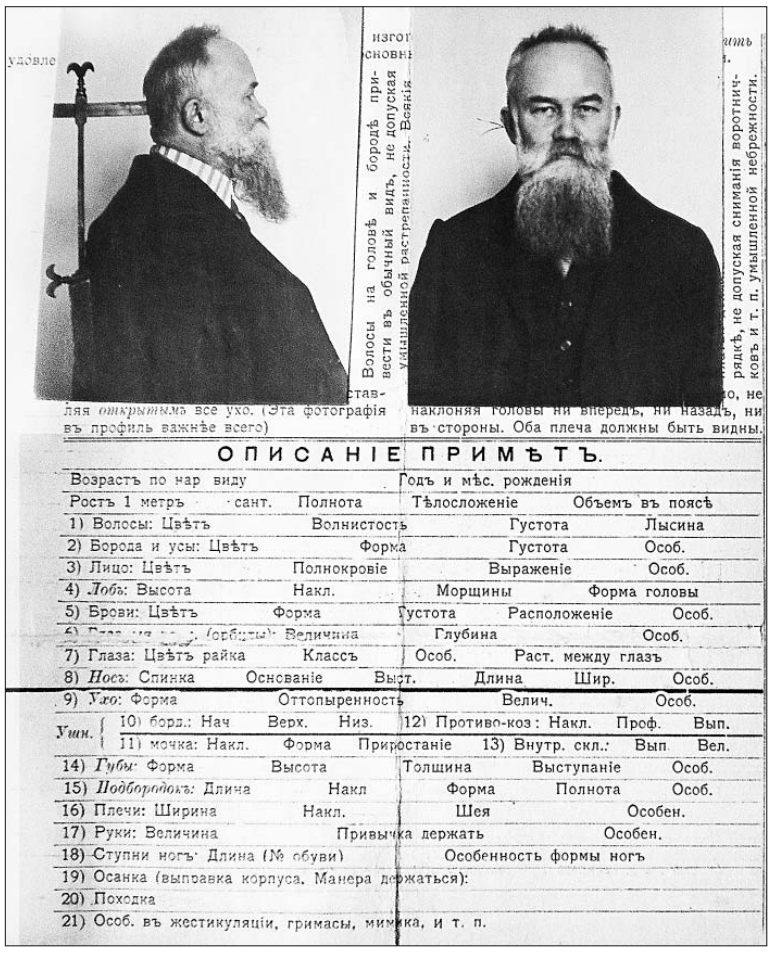

ОПИСАНІЕ ПРИМѢТЪ.

Возрастъ по нар виду		Годъ и мѣс. рожденія	
Ростъ 1 метръ сант.	Полнота	Тѣлосложеніе	Объемъ въ поясѣ
1) Волосы: Цвѣтъ	Волнистость	Густота	Лысина
2) Борода и усы: Цвѣтъ	Форма	Густота	Особ.
3) Лицо: Цвѣтъ	Полнокровіе	Выраженіе	Особ.
4) Лобъ: Высота	Накл.	Морщины	Форма головы
5) Брови: Цвѣтъ	Форма	Густота	Расположеніе Особ.
6) Глаза: Величина (орбиты)		Глубина	Особ.
7) Глаза: Цвѣтъ райка	Классъ	Особ.	Раст. между глазъ
8) Носъ: Спинка	Основаніе	Выст. Длина	Шир. Особ.
9) Ухо: Форма	Оттопыренность	Велич.	Особ.
Уши. 10) борл.: Нач	Верх. Низ.	12) Противо-коз: Накл.	Проф. Вып.
11) мочка: Накл.	Форма	Приростаніе 13) Внутр. скл.:	Вып. Вел.
14) Губы: Форма	Высота	Толщина	Выступаніе Особ.
15) Подбородокъ: Длина	Накл	Форма	Полнота Особ.
16) Плечи: Ширина	Накл.	Шея	Особен.
17) Руки: Величина	Привычка держать		Особен.
18) Ступни ногъ: Длина (№ обуви)		Особенность формы ногъ	
19) Осанка (выправка корпуса. Манера держаться):			
20) Походка			
21) Особ. въ жестикуляціи, гримасы, мимика, и т. п.			

Михайло Грушевський у Київському губернському жандармському управлінні після арешту (29 листопада (за ст. ст.) 1914 р.

[12] ГДА СБУ. Ф. 65. С — 7537. Т. 2. Арк. 415.

[13] Ученые записки. Т. III / РАНИОН. Институт истории. Москва, 1929. 392 с. “Дмитрию Моисеевичу Петрушевскому в ознаменование тридцатилетия научной и литературной деятельности”. — Рец.: Штепа Кост. // Україна. 1930. Загального числа кн. 39. С. 217—220.

[14] Історія Національної Академії наук України, 1929—1933.: Док. і мат. К., 1998. С. 497.

[15] Там само. С. 295.

[16] Там само. С. 320.

До 80-х роковин початку «Великого терору»

В залі вченої ради Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського відбулася зустріч із дослідниками теми “Пам’ять про тоталітаризм: український та казахський досвід”.

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

Науковці поділилися досвідом переосмислення сталінського терору в 30—50-х роках минулого століття. Учасниками небуденної для нашого суспільства події стали Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Казахстан в Україні та Республіці Молдова Самат Ордабаєв, доктор історичних наук, професор, співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України Юрій Шаповал, науковий керівник проекту “КАРЛАГ: пам’ять заради майбутнього”, доктор юридичних наук, член-кореспондент НАН Республіки Казахстан Нурлан Дулатбеков, проректор з наукової роботи і міжнародного співробітництва Академії “Болашак”, кандидат педагогічних наук, професор Тетяна Смолькіна, провідні історики з Українського інституту національної пам’яті, представники духовенства різних конфесій, які діють на території Казахстану, керівництво Національної бібліотеки, журналісти.

Відкриваючи захід Голова дипломатичної місії С. Ордабаєв підкреслив, що “дослідження трагічних сторінок нашої загальної історії зараз набуває особливої актуальності. Тільки знаючи всю правду про той жорстокий час, ми зможемо будувати правову, демократичну державу, яка не повторить жахи тієї зловісної епохи”. Казахські дослідники презентували присутнім проект “КАРЛАГ: пам’ять заради майбутнього” та свої нові видання, присвячені політичним репресіям в Казахстані в часи сталінізму. Серед солідної бібліотеки із книг, презентованих дослідниками для Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, підготовлених науковцями з Карагандинського університету “Болашак” — видання, присвячені величезним таборам, таким як: “ОСОБЛАГИ: Степовий, Піщаний, Луговий, Дальній”, “ОСОБЛАГИ: Мінеральний, Гірський, Дібровний, Береговий”, “Степлаг”. Видання “Японські військовополонені в Карагандинській області” та “Угорські військовополонені в Карагандинській області”, присвячено відповідно 32 тисячам японських солдатів та тисячам угорських солдатів, інтернованих в табори Казахстану “КАРЛАГ: ОГПУ-НКВД: від Столипіна до ГУЛАГу” про страшну долю радянських німців, “КАРЛАГ: Кінгірське повстання” — спротиву політв’язнів антилюдській системі. В альбом “КАРЛАГ” увійшли біографічні дані цілого ряду видатних особистостей, зокрема й багатьох з України — безневинних жертв тоталітарної системи. Вражає й унікальний тритомник спогадів в’язнів “КАРЛАГ: вічна біль суворих часів”. Дослідження “КАРЛАГ — творчість в неволі”, “Чорним олівцем Карлага”, “Караганда в долі художників” присвячено заарештованим мистцям з різних місць “страни совєтов”. А книги “Доля в’язня піщаного табору”, “ Записи двадцятилітнього зека”, “Спогадам згаснути не дано”, “Дружина “ворога народу” присвячено трагічній історії окремих особистостей. Видання ж “Священослужителі — в’язні КАРЛАГу” присвячено гіркій долі священиків практично всіх конфесій, а в “Мамчиному кладовищі” опубліковано списки дітей — жертв політичних репресій НКВД, зісланих в КАРЛАГ, де більшість з них і знайшла свою смерть...

“Ми всі — вихідці із КАРЛАГу, і всі його жертви, — вважає видатний дослідник Нурлан Дулатбеков. — Казахи втратили багато предковічних поселень, на території яких розгорнулась ця імперія зла. Але ми бачили біль людей, які стали її жертвами, і відгукувались на нього... В Казахстані хочуть пам’ятати свою історію зі всіма її трагічними сторінками. Будь-яка держава, яка дбає про свою історію, пам’ять минулого та про своє майбутнє, повинна саме так будувати свою політику”.

(зліва-направо): науковий керівник проекту “КАРЛАГ: пам’ять заради майбутнього”, доктор юридичних наук, член-кореспондент НАН Республіки Казахстан Нурлан Дулатбеков, проректор з наукової роботи і міжнародного співробітництва Академії “Болашак”, кандидат педагогічних наук, професор Тетяна Смолькіна , Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Казахстан в Україні та Республіці Молдова Самат Ордабаєв;